प्रवाहश्च विद्रधिः कफसन्नाः, तनुपीतासिताश्चैशमाखावाः कमशोभताः"। अथ सान्निपातिकमाह। नानावर्णमजाखावो घाटाढो विषमो महान्। विषमं पच्यते वापि विद्रधिः सान्निपातिकः"। नाना अनेकविधाः वर्णाः लक्षणरूपाण्यस्य सः। दग्धा तोददाहकण्डादिरूपाः स्रावाः तनुपीतसिताः यस्य सः। घाटाढः घाटाकोटिः सान्द्रास्रोति घाटाढः अत्यच्छिन्नाय इत्यर्थः। विषमः निम्नोन्नतः। विषमं पच्यते चिराचिरगम्भीरोत्तानोद्वानुर्द्भेदेन विषमं यथा स्यात्तथा पच्यते। अथाभिघातजस्यागन्तोः विद्रधेः वक्ष्याम्यिपूर्वकं लक्षणमाह। "तैलैर्भावैरभिहते क्षते वाऽपथ्यकारिणाम्। क्षतोष्मा वायुविहतः सरक्तं पित्तमीरयेत्। ज्वरस्तृषा च दाहश्च जायते तस्य देहिनः। आगन्तुविद्रधिर्ज्ञेयः पित्तविद्रधिलक्षणः"। तैलैर्भावैः काञ्जीद्रवाद्याद्यादिभिः अभिहते यदा रक्तस्रावो भवति। तथाभिहते क्षते क्षते वा अथ वा खड्गशस्त्रादिभिः क्षते यथारक्तस्रावो भवति तथा क्षते क्षते क्षतोष्मा। अत्र क्षतशब्देन क्षतमात्र उच्यते तेनाभिहतक्षतयोरुभयोरप्यूष्मा वायुना विहतः अभिघातात् क्षते रक्तक्षयात् कुपितेन वायुना प्रहतः। ईरयेत् कोपयेत्। अथ रक्तजमाह "क्षण्णस्फोटाढतः स्रावस्तीव्रदाहज्वरः। पित्तविद्रधिलिङ्गस्तु रक्तविद्रधिरुच्यते" अधिष्ठानविशेषेण लिङ्गविशेषं बोधयितुमाभ्यन्तरान् विद्रधीनाह "आभ्यन्तरानतस्तूर्द्ध्वं विद्रधीन् परिचक्षते। गुर्वभ्यात्मप्रविरुद्धाजीर्णशुष्कगराशनोजनाः। अतिव्यवायाध्ववेगाघातात्युष्णविदाहिभिः। पृथक् समूय वा दोषाः कुपिता गुल्ममर्बुदम्। वल्मीकवल्लवद्वमनः कुर्वन्ति विद्रधिम्। गुदं वाङ्गलग्ने नाभ्यां कुक्षौ वङ्क्षणयोस्तथा। कक्षयोः स्तोत्रि यकृति हृदि वा क्लोम्नि चाथवा। एषां लिङ्गानि जानीयाद्दोषाद्यविद्रधिलक्षणैः" समूय वा लिङ्गिता वा। वल्मीकवल्लवद्वमनः कुर्वन्ति विद्रधिम्। स्थानविशेषेण रूपविशेषमाह "गुदे वातनिरोधस्तु तन्मूलं लङ्घनात्समूलता। नाभ्यां हिक्का मूत्रमेहे च कुक्षौ भोजनकोपनम्। कटिपृष्ठपरुस्तीव्रो वङ्क्षणोत्थे तु विद्रधौ। कक्षयोः पार्श्वसङ्कोचः स्तोत्रोत्थे तु विद्रधौ। यकृत्यपि च हृत्स्तीव्रो हृदि कासश्च जायते। श्वासो यकृति हिक्का च क्लोम्नि पेपीयते पयः" [illegible] "नाभेरुपरिष्टात् पक्वा वातात्मूर्द्ध्वमितरे स्वयं कफादिजाताः वातिनि वातश्च जर्द्ध्वमातापः, इतरे वस्त्यादिजाः अधः गुदात्। नाभिजस्तु भाभ्यां मार्गाभ्याम्। तथा च हारीतः ऊर्द्ध्वं प्रभिन्नेषु सुखा जराणां प्रवर्तनेऽङ्कुरवर्जितो हि पूयः। अधः प्रभिन्नेषु तु पायुमार्गाद् द्वाभ्यां प्रवृत्तिस्त्वह नाभिजेषु" अथ साध्यत्वादिकमाह "अधःस्रुतेषु जीवेत्तु स्रुतेषूर्द्ध्वं न जीवति। कृच्छ्राभिवस्तिवर्जेषु तेषु भिन्नेषु शास्त्रतः। जीवेत्कदाचित् पुरुषो नेतरेषु कदाचन"। कृच्छ्राभिवस्तिवर्जेषु स्त्रीहृल्लोमादिजाः तेषु यथाभिन्नेषु न जीवेत् कृच्छ्रादीनां मर्मत्वात्। अतएव भोजः "असाध्यो मर्मजो ज्ञेयः पक्वोऽपक्वश्च विद्रधिः। सन्निपातोत्थितोऽप्येवं पक्व एव हि वस्तिजः। त्वग्जो नाभेरधोजश्च साध्यो यश्च समीपजः। अपक्वश्चैव पक्वश्च साध्यो नोपरि नाभितः। आध्मानं वह्निसन्दं छर्दिहिक्काज्वरान्वितम्। रुजाश्वासवमायुक्तं विद्रधिर्नाशयेत्तरम्" अथ बाह्यविद्रधीनां साध्यासाध्यत्वमाह "साध्या विद्रधयः पञ्च विवर्ज्याः सान्निपातिकः। आमपक्वविदग्धत्वं तेषां ज्ञेयञ्च शोथवत् शोथवत् वक्ष्यमाणलक्षणशोथवत्"।

विद्रधिनाशन पु० विद्रधिं नाशयति नश-णिच्-ल्यु। शोभाञ्जने त्रिका०। [२वरणे च मेदि०।

विद्र(द्रा)व पु० विद्रु-अण् वन् वा। १पलाशने अमरः

विद्रुत त्रि० वि+द्रु-क्त। १प्राप्तद्रवे २पलायिते च अमरः।

विद्रुम पु० विशिष्टो द्रुमः। १प्रवालरत्नहेतुवृक्षे मेदि०।

विद्रुमलता स्त्री विद्रुमस्य लतेव। नखीनामगन्धद्रव्ये मेदि० स्वार्थे क अत इत्वम्। विद्रुमलतिका तत्रैव। [दूते विद्रुमि

विद्वत्कल्प त्रि० ईषदसमाप्तो विद्वान् विद्वस्+कल्पप्। ईष-

विद्वत्तम पु० अतिशयेन विद्वान् विद्वस्+तमप्। अतिपण्डिते तरप्। विद्वत्तरोऽप्यत्र। [विद्वत्तरस्य

विद्वद्देशीय त्रि० ईषदसमाप्तो विद्वान् विद्वस्+ईयसर्।

विद्वस् त्रि० विद-क्वसु। १प्राज्ञे स्त्रियां ङीप् वस्य० "विद्वसी मूर्ध्नि वा बिभर्त्ति वातं नैष०। २पण्डिते पु० ३ज्ञानज्ञानयुक्ते। [क। विद्विषोऽप्यत्र।

विद्विष् पु० विशेषेण द्वेष्टि वि+द्विष-क्विप्। शत्रौ अमरः।

विद्वेष पु० वि+द्विष-घञ्। वैरिभावे शत्रुतायाम् अमरः।

विद्वेषण न० वि+द्विष-णिच्-ल्युट्। तन्त्रोक्ते अभिचारकर्मभेदे येन शत्रूणां परस्परविद्वेषो भवति तस्मिन् व्यापारे। वि+द्विष-ल्युट्। २विद्वेषे। [विधति। अवेधीत्

विध विधाने त्रिहृकरणे छेदने च तु० पर० सक० सेट्।

विध पुंस्त्री विध-क अच् वा। १विमाने २गजमस्तकाद्रौ १प्रकारे